

Підготовка майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін у контексті застосування інноваційних технологій та прогресивних ідей зарубіжного досвіду

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано об'єктивну необхідність застосування інноваційних технологій та прогресивних ідей зарубіжного досвіду у підготовці майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін. Зазначено, що для формування в особистості цілісної системи знань важливим є встановлення зв'язків між навчальними предметами. Визначено, що міждисциплінарна інтеграція фундаментальних наук, мистецтва та технологій є основою для впровадження в український освітній простір STEAM-освіти, яка сприяє розвитку таких важливих навичок, як комплексне розуміння наукових проблем, творчо-інженерний підхід до їх розв'язання, критичне мислення, здатність до оброблення інформації в образах і символах; здатність до аналізу декількох потоків інформації одночасно, інтегроване застосування наукового і художнього методів пізнання, використання в дослідницькій діяльності основ проектування та ін.

Ключові слова: майбутній викладач художньо-мистецьких дисциплін, інноваційні технології, міждисциплінарна інтеграція, STEAM-освіта.

Abstract. The article theoretically substantiates the objective necessity of using innovative technologies and progressive ideas of foreign experience in the training of future teachers of art disciplines. It is noted that for the formation of a holistic system of knowledge in the individual, it is important to establish links between subjects. It is determined that the interdisciplinary integration of basic sciences, arts and technologies is the basis for the introduction of STEAM-education in the Ukrainian educational space, which promotes the development of such important skills as comprehensive understanding of scientific problems, creative engineering approach to their solution, critical thinking, ability to the processing of information in images and symbols; ability to analyze several streams of information simultaneously, integrated application of scientific and artistic methods of cognition, use in research activities of the basics of design, etc.

Keywords: future teacher of art disciplines, innovative technologies, interdisciplinary integration, STEAM-education.

Постановка наукової проблеми. Одним із стратегічних напрямів розвитку освіти в Україні залишається формування творчої особистості майбутнього фахівця, реалізація його природних задатків і можливостей в освітньому процесі. Використання зарубіжного досвіду підготовки фахівців в країнах із найбільш розвинутими освітніми системами, безперечно, сприятиме удосконаленню теорії і практики вітчизняної професійної освіти.

Формування творчої особистості фахівця та розвиток його творчого потенціалу стає одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства, яке перебуває на етапі глобальних перетворень, реформування системи освіти України, інтеграції її у світовий освітній простір. Відповідно до європейських вимог та вітчизняних державних документів потребують оптимізації завдання та педагогічні механізми розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця, здатного до професійного самовдосконалення та самореалізації. З огляду на вищесказане виникає необхідність внесення кардинальних змін до змісту, форм і методів освітньої роботи з майбутніми викладачами художньо-мистецьких дисциплін, реалізації креативних підходів до розвитку особистості, формування активно-перетворюючої позиції. Актуальною є проблема підготовки творчих фахівців, які в умовах динамічних подій XXI століття за допомоги інноваційних технологій навчання будуть здійснювати естетичну і художню діяльність.

Швидкість змін у життєдіяльності сучасної людини потребує вдосконалення освітньої стратегії, нового змісту освіти, нових методів організації освітнього процесу. Це виявляється, передусім, у впровадженні та використанні сучасних технологій навчання, у стрімкому розгортанні процесів інформатизації навчання.

У вітчизняному сучасному освітньому процесі активно розвивається STEAM-освіта. Ця аббревіатура (STEAM – science, technology, engineering, art and mathematics) виникла в американській педагогіці на противагу державній освітній політиці, що підтримувала найперше розвиток технічних дисциплін для створення конкурентоздатної економіки. Все частіше звучить думка про те, що поза творчим, образним мисленням людина не здатна створити щось нове. Що

блоку STEM (science, technology, engineering, mathematics) недостатньо для підготовки фахівців, здатних активно розвивати економіку. Зважаючи на це освітня стратегія STEAM включила ще одну складову – творчо-образну, а в аббревіатуру вписали ще один компонент – Art (від англійського «Arts» – гуманітарні галузі знань). Категорію «Arts» дослідники розуміють як гуманітарно орієнтовані напрями знань, як різноманітні види мистецтва (автономні – живопис, архітектура, скульптура, графіка, музика, література і синтетичні – театр, хореографія, балет, кіно, дизайн) та які полягають в успішній організації освітнього процесу за галузями естетичного спрямування засобами різних видів мистецтва та в отриманні відповідних результатів, котрі залежать від певних професійно-творчих знань, умінь, навичок і особистих якостей, що породжують цю діяльність та забезпечують її ефективність.

Враховуючи, що сучасний стан української освітньої системи досить низький, порівняно із законодавчим і матеріальним забезпеченням освіти в розвинених країнах, невід’ємною частиною реформування освіти нашої держави є вивчення та застосування зарубіжного досвіду шляхом компаративістичних науково-педагогічних досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми професійної підготовки педагогів розглядали О. Абдуліна, В. Андрущенко, А. Алексюк, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Ковальов, Н. Кузьміна, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Чайка, В. Шахов, І. Якиманська та ін. Підготовку фахівців художнього профілю досліджували О. Музика, Л. Оршанський, О. Отич, Л. Сліпчишин, Р. Шмагало та ін. Проблеми художньо-педагогічної підготовки викладачів мистецьких дисциплін розглядали Л. Бабенко, Л. Бичкова, В. Бойчук, І. Глинська, Т. Завадська, М. Кириченко, С. Кондахчан, С. Коновець, Т. Люріна, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, М. Пічкур, О. Рудницька, О. Ростовський, С. Соломаха, О. Шевнюк, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова, Б. Юсов та ін. Професійно-педагогічним аспектам художньої освіти присвятили свої праці Д. Богоявленська, В. Бутенко, В. Радкевич, В. Тименко та ін. Роль мистецьких факторів у сучасному освітньому процесі в контексті проблем STEAM-освіти розглядали М. Васильєв, В. Жукова, А. Жуманбаева, А. Иманова, **Е. Йоргенсен**, О. Кухаревська, О. Марущак, О. Матковська, Т. Перро, Р. Самуратова, А. Смирнов, Т. Стрельнікова, О. Шатунова та ін.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні об’єктивної необхідності застосування інноваційних технологій та прогресивних ідей зарубіжного досвіду у підготовці майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Я Коменський уважав, що світ актуалізується як ціле, де все знаходиться у взаємозв’язку, і тому знання про світ мають викладатися у тому самому зв’язку. Педагог писав, що «всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв’язки, а тому повинні вивчатися у зв’язках». Очевидно, що для формування в учнів цілісної системи знань важливим є встановлення зв’язків між навчальними предметами.

STEAM–освіта є результатом інтеграції науки і мистецтва, внаслідок якої народжуються наукові технології, запліднені моральними цінностями. Союз фундаментального і гуманітарного знання дає могутній поштовх творчому розвитку особистості, активно розвиває креативний напрям освіти, що може включати такі комплексні дисципліни, як промисловий дизайн, ландшафтну архітектуру, екологічну та індустріальну естетику тощо. STEAM сприяє розвитку таких важливих навичок, як комплексне розуміння наукових проблем, творчо-інженерний підхід до їх розв’язання, критичне мислення, здатність до обробки інформації в образах і символах; здатність до аналізу декількох потоків інформації одночасно, інтегроване застосування наукового і художнього методів пізнання, використання в дослідницькій діяльності основ проектування та ін. STEAM-освіта значною мірою сприяє «олюдненню» освітнього процесу, оскільки до сухих фактів, цифр та їх комбінацій ефективно підключає смисложиттєві цінності.

Інтерес до STEAM-освіти постійно зростає. Державні програми в царині STEAM-освіти прийняті урядами Австралії, Великобританії, Ізраїлю, Китаю, Кореї, Сінгапуру, США, Японії. Варто визнати, що найкращих результатів у впровадженні STEAM-освіти досягли Японія, Китай і Сінгапур. Це щотижневе вивчення значної кількості мистецьких дисциплін, міждисциплінарний підхід, цілеспрямоване навчання креативності та дизайну. Музика, живопис, каліграфія включені в основну програму школи, де діти в обов’язковому порядку займаються художніми практиками до 15-18 років. І все це – не на шкоду технічним і природничо-науковим дисциплінам, про що свідчать стабільно високі результати виступу школярів цих країн на предметних олімпіадах з

фізики, математики, інформатики.

Із власного досвіду можна вказати на те, що під час проходження стажування на кафедрі комп'ютерної лінгвістики Дармштадського технічного університету з'ясувалося, що в Німеччині фахівці в галузі комп'ютерних технологій, зокрема програмісти, в обов'язковому порядку щотижнево повинні відвідувати художні музеї та ознайомлюватися з творами мистецтва. Фірми оплачують і надають працівникові спеціальну картку, за якою можна відвідати будь-який музей чи мистецьку галерею. Більш того, щоб мотивувати працівника до відвідування, фірма додатково оплачує ще для однієї особи вартість екскурсії. Показовим є той факт, що попит на гуманітаріїв з боку ІТ-індустрії зростає вже не перший рік. Так, роботодавці визнають, що останніми роками наймають на роботу більше випускників-гуманітаріїв, ніж фахівців, які одержали лише STEM-освіту.

Хочемо особливо підкреслити той факт, що ідеї STEAM-освіти народились не лише на ґрунті американської педагогіки. Набагато раніше, ще в 90-х роках минулого століття видатний український учений, академік НАПН України С. Гончаренко створив своєрідний «прообраз» майбутньої освітньої стратегії і висунув ідею гуманітаризації освітнього процесу. Академік І. Зязюн обстоював думку, що цей шлях пролягає через невпинну трансляцію цінностей в освітній процес. Наведемо деякі цитати зі спадщини академіка С. Гончаренка, який ще тоді передбачав процеси, що відбуваються нині. Він вказував у наших вітчизняних джерелах ще на початку 2000 років про впровадження STEM-освіти за кордоном та акцентував увагу на поєднанні та зближенні природничо-наукової і гуманітарної картин світу, – на переході до STEAM-освіти.

«Нові цивілізаційні виклики закономірно приводять багато країн до нового «освітнього буму», до хвилі глибоких реформ систем освіти – це відбувається в таких різних країнах, як США і Великобританія, Китай, країни Східної Європи, Південно Східної Азії і Південної Америки тощо.

Нещодавно мені пощастило заглянути в 300-сторінкову доповідь комісії, створеної в США при Президенті. Називається вона дуже симптоматично: «Поки ще не пізно». Комісія, до складу якої увійшли провідні вчені і політики США, протягом кількох місяців аналізувала ті виклики, які чекають США в XXI столітті, і на основі проведеного аналізу підготувала свої рекомендації Президенту, запросивши на їх реалізацію грандіозні суми. Головний аргумент Комісії такий: через 10-20 років громадянин Сполучених Штатів втратить здатність орієнтуватися в соціальних і економічних питаннях того світу, в якому житиме; не зможе працювати з приладами й обладнанням, якщо не буде дуже добре підготовленим у галузі математики, природничих і технічних наук. Сьогодні США не мучать питання, як збільшити випуск менеджерів, економістів чи бакалаврів з права. Їх цікавить підвищення рівня математичної, природничо-наукової і технічної освіти. Вони бачать в цьому той самий «Ключ», який забезпечить новий соціально-економічний і духовний ривок країни».

«Цілісна людина, яка йде на зміну технічній «частковій», має характеризуватися розвитком всіх складових внутрішнього світу: мислення, почуттів, інтуїції, всього розмаїття здібностей. Сьогодні особливо необхідно допомогти становленню цілісної, гармонійно розвинутої особистості, яка поєднує в собі розум і серце, мислення і почуття, уяву і інтуїцію, яка набула сутнісних, фундаментальних знань про світ, оволоділа способами діяльності, дотримується моральних законів буття. Однобічна, одномірна людина небезпечна. Вона схожа на робота. Спрямованість освіти, в тому числі спеціалізацію, суперечить тенденції часу на фундаментальну підготовку і цілісний розвиток учня» [3, с. 25].

Методолог української педагогіки неодноразово підкреслював, що інформаційно-пізнавальна парадигма сучасної освіти не виконує своєї конструктивної соціальної місії, адже не дає змогу адекватно формулювати і розв'язувати складні проблеми розвитку суспільства, збереження екології природи і людської духовності. Тому вона має поступитися соціально-культурній парадигмі, яка характеризується аксіологічною наповненістю, відкритістю, внутрішньою діалогічністю, передбачає гармонію складових національно-культурного досвіду – науки, культури, мистецтва і тим відрізняється від традиційної [4].

У контексті наукового пізнання можна навести тезу академіка НАПН України Н. Ничкало, яка вказує: «наука має дисциплінарну структуру, що визначається поділом на галузі природознавства, суспільствознавства і технікознавства. Кожна з цих галузей має свою певну специфіку щодо об'єктів дослідження, співвіднесеності теоретичного і практичного знання, суб'єктивного та

об'єктивного, вимог творчості. І в міждисциплінарних, і дисциплінарних взаємодіях, як зазначають В. Кремень і В. Ільїн, можна виявити трансляцію засобів і методів з однієї сфери знання в іншу [7, с. 15].

Аналіз зв'язків слугує основою для розроблення змісту навчальних дисциплін, орієнтує на їх застосування в освітньому процесі. Міждисциплінарні зв'язки – це зв'язки, що встановлюються між навчальними дисциплінами різних галузей знань. Міждисциплінарними можуть бути внутрішньоциклові зв'язки, зв'язки між дисциплінами одного блоку. Наприклад, загальнопедагогічного, гуманітарного, предметного тощо та міжциклові зв'язки, зв'язки між дисциплінами різних блоків. Міждисциплінарність передбачає формування цілісного уявлення про наукове знання у фахівців певної галузі. Міждисциплінарна інтеграція забезпечує цілісність освітнього процесу, спираючись на позитивні мотиви навчальної діяльності (соціальні, моральні, комунікативні, професійні, пізнавальні, особистісні та мотиви розвитку) і розвивальні функції методичного управління, основним завданням якого є проектування технології розвитку та саморозвитку особистості. Саме міждисциплінарна інтеграція фундаментальних наук, мистецтва та технологій, на наш погляд, є основою для впровадження в український освітній простір STEAM-освіти. Вважаємо за необхідне зазначити, що саме мистецтво втілює в собі надзвичайно потужну для формування особистості розвивальну силу. Ще в 1890 р. у відомій праці «Загальний смисл мистецтва» В. Соловйов дійшов висновку, що мистецтво «своїм кінцевим завданням повинно ставити абсолютний ідеал не лише в уяві, а й насправді – повинно одухотворити, перетворити наше життя» [8].

Нами досліджено, що важливим показником формування творчої особистості здобувача освіти є художньо-творча діяльність. Більшість дорослих людей у своїх навичках, наприклад з образотворчого мистецтва, досягають не більше того, що вони вміли в 9-10 років життя. Якщо такі навички розумової діяльності, як мова, почерк у міру дорослішання людини змінюються, то розвиток навичок малювання в більшості припиняється тому, що діти, закінчивши початкові або середні класи школи, перестають займатися образотворчою діяльністю, а отже, зупиняють розвиток навичок малювання. Але, як показує досвід, наявність творчих здібностей відіграє в житті людини немаловажну роль, починаючи від формування особистості й закінчуючи становленням фахівця. Залучаючи особу різними способами, зокрема й за допомоги сучасних інформаційних технологій, до краси і гармонії, до світу мистецтва, ми виконуємо надзвичайно важливе завдання у формуванні творчої, креативної особистості – пробудити її творчі здібності й бажання займатися різними видами художньої діяльності.

Серед науковців досі триває дискусія щодо визначення сутності понять «креативний» і «творчий», адже існує однозначний переклад слів «creatura» (лат.) – «творення», «creo» (лат.) – «творити»; «creative» (англ.) – «творчий», «create» (англ.) – «творити, втілювати» тощо. Як правило, в міжнародній традиції обидва поняття збігаються та використовуються як синоніми. Проте, аналіз сутності поняття вітчизняною науковою спільнотою дозволяє досліджувати креативність у різних аспектах: як процес, як продукт, як якості особистості, як проблему, що підлягає вирішенню.

Спеціальна орієнтація освітнього процесу, його систематичність і відповідність особливостям розвитку особистості сприяють розумінню краси, як окремої соціальної потреби людської культури. Ці інтереси розвиваються, підсилюються в умовах художньої діяльності самої особистості і стають основою творчого ставлення до різноманітних завдань.

Мистецька діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення, наприклад зображення формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Така діяльність надає можливість доступними засобами висловити емоційний стан людини, її ставлення до навколишнього світу, вміння самостійно створювати прекрасне, а також бачити його у творах мистецтва. Особливу роль у ставленні людини до мистецької діяльності відіграє розвиток художнього сприйняття при ознайомленні з творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Це ознайомлення може мати різні форми, зокрема і з використанням сучасних інформаційних технологій.

Під час спілкування з творами мистецтва створюються умови для всебічного оволодіння можливостями художньої культури, виховується творча особистість. У художньо-естетичних цінностях людина знаходить джерело духовного збагачення, морального задоволення,

співпереживання, соціального самоствердження, розвитку творчих сил й індивідуальних здібностей.

Творчість фахівця, зокрема і майбутнього викладача художньо-мистецьких дисциплін нерозривно пов'язана з роботою уяви, пізнавальною й практичною діяльністю. Ще В. Сухомлинський стверджував: виток здібностей і обдарування дітей – на кінчиках їхніх пальців. Від пальців, образно кажучи, йдуть найтонші нитки – струмочки, які живлять джерело творчої думки. Для розвитку в особистості продуктивної діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання тощо) ми повинні залучати різноманітні засоби, що в сучасних умовах діджиталізації освітнього процесу надають нам ще й цифрові технології.

Головне в мистецтві – глибина образно-естетичного осягнення людських характерів, естетичний аналіз дійсності, сила художньо-образного мислення. Це такою самою мірою стосується й матеріально-технічних систем відображення в галузях, що поєднують у собі мистецтво та досягнення науково-технічного прогресу. Хоча матеріально-технічні системи мають свою логіку інженерного розвитку, художнє наповнення вони черпають з арсеналу традиційної художньої культури. Так, наприклад, дизайн – це та царина творчої діяльності, що виникла на межі фундаментальних наук, інженерії та мистецтва. Будучи частиною матеріального, він також нерозривно пов'язаний з естетикою та мистецтвом.

Висновки. Інтегративні зв'язки в освітньому процесі – це зв'язки між навчальними дисциплінами різних галузей знань. Спроба активізувати освіту тільки в напрямі науки без паралельного розвитку Arts-дисциплін може призвести до того, що молоде покоління позбудеться навичок креативності. Впровадження закордонної новації – STEAM-освіти – передбачає у вітчизняній практиці організацію змішаного (інтердисциплінарного) освітнього середовища, в якому майбутні викладачі художньо-мистецьких дисциплін набувають досвіду практичного застосування наукових методів [1].

На часі пошук варіантів міждисциплінарного зближення наукових знань через створення інтегрованих програм, уведення в освітній процес нових засобів навчання і навчального устаткування. Академік НАПН України В. Биков стверджує, що «сучасний етап суспільного розвитку характеризується суттєвим розширенням масштабів і поглибленням наукових досліджень і розробок, що проводяться практично у всіх галузях суспільства, на всіх його рівнях» [2, с. 32].

Динаміка змін у життєдіяльності сучасної людини потребує вдосконалення освітньої стратегії, нового змісту освіти, нових методів організації освітнього процесу як у загальноосвітній, так і вищій освіті. Це виявляється, передусім, в упровадженні та використанні сучасних технологій навчання, у стрімкому розгортанні процесів інформатизації навчання. Водночас, проникнення художньо-естетичної складової в усі сфери людського життя (у виробництво, будівництво та сферу послуг) і суттєвий вплив дизайнерських атрибутів у виготовленні продукції на її конкурентоздатність породжує нові тенденції та напрями розвитку системи освіти, що ґрунтуються на гуманітаризації освітнього процесу, інтегруванні математичних, природничих, технічних та професійно орієнтованих дисциплін із гуманітарно-естетичними, культурологічними і мистецькими.

Список використаних джерел:

1. Boichuk V.M., Gorbatyuk R.M., Kucher S.L. Methods of using information and communication technologies in preparing for the project activities of future teachers of labor education. *Information Technologies and Learning Tools*. 2019. № 3. P. 137-153. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2838>
2. Биков В.Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. Вип. 29. С. 32-40.
3. Гончаренко С.У. Дидактична концепція змісту освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр., у 2-х част., Ч-1 / редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2002. С. 22-26.
4. Гончаренко С.У. І все таки – гуманітаризація. *Педагогіка і психологія*. 1995. № 1. С. 3-7.
5. Зязюн І.А. Гуманістична парадигма в освіті. *Вища школа: реалії, тенденції, перспективи розвитку*. Ч. II: *Нова парадигма вищої освіти*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 17-18 квітня 1996 р.). К., 1996. С. 18-20.

6. Коменский Я.А. Мир чувственных вещей в картинках / под ред. и со вст. проф. А.А. Красновского. [изд. 2-е]. М.: Учпедгиз, 1957. С. 26.

7. Ничкало Н.Г. Педагогіка медіальна у контексті міждисциплінарності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2018. Вип. 50. С. 13-20.

Соловйов В. Допрофесійна підготовка в системі «загальноосвітня школа – професійний ліцей»: монографія / за ред. А.В. Литвина. Львів: СПОЛОМ, 2014. 256 с.